

TOEN DE SCHACHTEN STILVIELEN

Herinneringen van mijnwerkerskinderen

op het breukvlak

van twee tijdperken

Marjo Crombach

***Ik draag dit boek op
aan mijn vader
en al die andere koempels
die Nederland jarenlang warm hebben gehouden
en daarbij
hun gezondheid en veiligheid
op het spel hebben gezet
en natuurlijk
aan
hun kinderen.***

Inhoud	Pagina
* Voorwoord Peet Kisters	8
* Inleiding	10
1. Voorgeschiedenis	10
2. Hoe ik te werk ging	15
3. Wat ik aantrof	17
4. Verantwoording	20
Deel 1	
Schoten voor de boeg, verhalen, herinneringen en anekdotes	22
* Schot voor de boeg; ‘Hoe het leven was’.	23
1. Bidden, bidden en nog eens bidden	30
2. De Limburgse mijnen en hun túut of toeter	32
3. Wat te doen na de Gordel van Smaragd?	36
4. Hoe je in de mijn belandde	40
4.1 De mijn als goedbetaalde arbeidsplaats	40
4.2 Gastarbeiders	41
4.3 ‘Foute’ Nederlanders	44
5. Overal mijnwerkers om me heen	49
6. Wonen in de kolonie	52
6.1 Koloníe of kolónie?	52
6.2 Wanneer was er sprake van een kolonie?	54
6.3 Treebeek	57
6.4 Herman Göringkolonie	61
7. De katholieke (kinder)wereld	63

8. Van katholieke overheersing tot Operatie Hartslag	69
8.1 De situatie tot 1960	69
8.2 De praktijk – andere geloven	71
8.3 De praktijk – anderen (politieke) overtuigingen	73
9. Milieugebonden schoolperspectieven	76
10. Ongelijkheid in en buiten de school	78
10.1 Als jong kind ken je nauwelijks verschillen	78
10.2 Feitelijke verschillen en vooroordelen	79
10.3 Wat de gesprekken vertelden over scholing	81
10.4 Concluderend	89
11. De dreiging van de mijn	91
12. Een verraderlijke werkplek	93
12.1 Traumatische gebeurtenissen en ervaringen	93
12.2 DSM-ramp	100
13. Antraciet en eierkolen	101
14. De magie van steenkool	104
15. De laatste schachtoren van de Domaniale Mijn, of toch niet?	110
16. Sloop en sanering	112
16.1 Het project	112
16.2 Het resultaat	115
16.3 Vergelijking met België en Duitsland	118
16.4 Protesten?	119
16.5 Meer recente ontwikkelingen	120
17. Het einde nadert	122
18. Wat gebeurde er met de vaders na de sluiting van de mijnen?	125
18.1 De toespraak van Den Uyl	125

18.2 Wat ervan terecht kwam	126
18.3 De koempels raken verspreid	127
18.4 Gedwongen verhuizen	128
18.5 Nieuw werk in de eigen regio	131
18.6 Ook de taal migreert	135
19. Daar zit je dan thuis...	139
20. (Gedwongen) thuis zitten	141
20.1 Kanttekeningen	141
20.2 Reeds gepensioneerd	143
20.3 Vervroegd pensioen of afgekeurd	144
21. De baby in de pungel	148
22. De omvang van de kinderschaar	150
22.1 De plicht van de katholieke moeder	150
22.2 Hoe de katholieke kerk veranderde	151
22.3 Wat het handboek de vrouw vertelde	152
22.4 Voorzichtig verzet	156
22.5 'Zich beheersen'	157
22.6 Ook Zuid-Limburg raakt 'bevrijd'	158
23. Smartengeld voor silicoselijders	161
24. Hoe het andere slachtoffers verging	163
24.1 Silicose, stoflongen, 'sjtub'	163
24.2 Wie liepen de grootste risico's?	164
24.3 Nog enkele vaders met silicose	165
24.4 Eindelijk genoegdoening	166
25. 2005, op bezoek bij El Tío	169

26. De trek naar beneden	174
26.1 Met eigen ogen en oren	174
26.2 Het 'echte werk'	176
27. 2008, astma cardiale of hartastma	181
28. Meer over longproblemen	184
28.1 Joop Kneepkens, secretaris Stichting Ereschuld Mijnwerkers	184
28.2 De weerbarstige praktijk	186
28.3 Gebrek aan duidelijkheid	186
28.4 Misbruik of herstel?	189
29. Het inlossen van een ereschuld	191
30. Losse eindjes	193
30.1 Levensomstandigheden	193
30.2 Kameraadschap en gemeenschapszin	197
30.3 Relaties met de vaders	199
30.4 De vrouw als spil in het mijnwerkersgezin	202
30.5 Er mocht gelachen worden en ook geglimlacht!	209
Deel 2	213
Rouw, andere en nieuwe geluiden	
1. Rouw en andere geluiden	215
1.1 Andere geluiden	215
1.2 Verlies	217
1.3 Rouw en trauma	220
1.4 Hoe dan wel?	222
2. Nieuwe geluiden	224

2.1 Een nieuw aanzien	224
2.2 Wat te doen na 'gedane zaken' – oproep burgemeesters	225
2.3 Welke 'ereschuld'?	226
2.4 Wat er van de oproep terecht kwam	228
2.5 De (veronderstelde) mening van de koempels	228
2.6 Wat dan wel?	230
3. Slotwoord	233
* Dankwoord	242
* Noten	244
* Gebruikte en geraadpleegde literatuur	252
* Over de auteur, Marjo Crombach	258

Voorwoord

'*Toen de schachten stilvielen*' beschrijft de belevenissen en ervaringen van een 40-tal door Marjo Crombach geïnterviewde mijnwerkerskinderen, inclusief het eigen verhaal van de schrijfster. Deze 'kinderen' zijn geboren tussen 1946 en 1961 en daarmee een belangrijk deel van de laatste generatie zonen en dochters van Zuid-Limburgse mijnwerkers.

Ook Marjo is een mijnwerkerskind met herinneringen aan de tijd dat haar vader in de Domaniale Mijn werkte en de steenkolenmijnen gefaseerd dichtgingen om nooit meer open te gaan. Ook zij heeft meegemaakt hoe haar vader door de mijnsluiting thuis kwam te zitten en wat dat deed met hem en zijn gezin. Ook zij was er getuige van hoe de tastbare herinneringen aan de mijnsteek rap werden afgebroken onder het motto '*Van Zwart naar Groen*'. Herkenningpunten in het landschap die dienden als ankerpunten voor de mensen die daar leven, waren er ineens niet meer.

Ze haalt herinneringen op van mijnwerkerskinderen op dat breukvlak van twee tijdperken, beschrijft en verklaart ze. Mooi, hoe als een schot voor de boeg elk mijnwerkerskind zijn/haar herinnering deelt. Dat waar diegene het eerst aan denkt als hij of zij teruggaat naar zijn of haar jeugd als kind van een 'koempel'.

Daarnaast maakt ze verbindingen op zowel geschiedkundig, sociaal economisch, sociologische als psychosociaal vlak en dat illustreert ze met belevenissen van de geïnterviewde personen.

Dit maakt het tot een volwaardig boek dat tevens makkelijk leesbaar is.

Een boek over de herinneringen aan het mijnverleden van kinderen van Limburgse koempels was er nog niet. Het is fijn dat dit boek er nu is: immers de geïnterviewde generatie kan hiermee de verhalen en belevenissen doorgeven aan de volgende generaties en aan andere geïnteresseerde lezers. Daardoor past dit boek prima tussen de eerder verschenen boeken over de westelijke en oostelijke Mijnstreek.

Marjo kijkt niet alleen terug in de tijd maar ze richt haar blik ook op het heden en de toekomst van de voormalige Mijnstreek. Ze geeft suggesties voor verbetering en pleit voor instandhouding van de nog aanwezige en tastbare herinneringen in het voormalige mijnlandschap. Koester de mijnmonumenten, is haar advies.

Verwerken wat er is gebeurd, is pas mogelijk zodra erkenning hiervan plaatsvindt.

Met dit boek vol persoonlijke belevenissen van zichzelf en een groot aantal van haar generatiegenoten heeft Marjo gezorgd dat er een stukje verwerking van het gebeurde mogelijk kan zijn. Lezers bij wie de pijn van het mijnverleden ook nog aanwezig is, wens ik toe dat dit boek hun kan helpen bij de verwerking daarvan. Daarnaast hoop ik dat ook lezers die dit verleden niet uit persoonlijke ervaring kennen, het boek met plezier lezen en ervaren wat zich in de Mijnstreek heeft afgespeeld en welke

gevolgen in het heden daarmee verklaard kunnen worden.

Ook ik ben een van die geïnterviewde mijnwerkerskinderen. Als destijds 12-jarige zoon van een koempel verhuisde ons gezin als gevolg van de mijnsluiting. We vertrokken uit Heerlen naar midden Nederland: een gedwongen nieuwe start in een onbekende streek. Dat deed iets met me, maar als je dan uit heimwee een weekend terug naar het Zuiden ging, bleek het Limburgse land onherkenbaar door de afbraak van de markante mijnterreinen. Je kwam niet meer terug thuis in je Heimat.

Vorig jaar heb ik een half jaar als vrijwilliger gewerkt bij de spektakelvoorstelling *'Het Geluk van Limburg'*. Ik was na 55 jaar weer terug in mijn geboortestreek en voelde dat de Mijnstreek leeft, nog altijd! Zoals deze ontroerende en indrukwekkende voorstelling een bijdrage leverde aan het verwerken van wat in deze streek is gebeurd, draagt Marjo met dit boek op haar manier haar steentje bij. Dank je wel Marjo dat jij dit boek hebt geschreven!

Peter Kisters

Inleiding

1. Voorgeschiedenis

Door naar de zee te gaan, blijft de stroom trouw aan zijn bron.

Jean Jaurès

Franse socialistenleider en parlamentslid

(1859 - 1914)

Dat ik een kind ben van de Limburgse steenkolenmijnen, heeft in mijn bewustzijn lang niet zo'n grote rol gespeeld. Maar zo'n feit is deel van je DNA en je familiegeschiedenis, dus vroeg of laat kom je daar wel achter. Zeker in een land waarin ze weinig respectvol met de mijnen zijn omgegaan. Maar voordat ik dat besepte en me er druk om ging maken, moest er het een en ander gebeuren.

Nog geen 17 jaar oud, verliet ik in 1971 mijn geboorteplaats, Kerkrade, om te gaan studeren in Tilburg. Mijn vader was al enkele jaren Wettelijk Arbeidsongeschikt (WAO) en de Domaniale Mijn waar hij gewerkt had, was inmiddels gesloten.

Eigenlijk was ik nog wat jong voor het alleen op kamers wonen in een vreemde stad, maar omdat mijn studie nou eenmaal in Tilburg was en dagelijks op en neer reizen geen optie, vertrok ik, zij het met gemengde gevoelens. Het eerste jaar zakte ik vrijdags na het laatste college af naar het zuiden om het weekend bij mijn ouders door te brengen en 's maandags bracht mijn vader me in alle vroegte naar het station om het eerste college te kunnen halen. Na een jaar ging ik volop deelnemen aan het studentenleven en kwam ik niet meer ieder weekend 'thuis'.

In de jaren waarin de laatste mijnen een voor een gesloten werden, de gebouwen werden gesloopt, de zwarte mijngrond werd vervangen door groene 'bergen en vlaktes' en de regio zo snel mogelijk '*Van Zwart naar Groen*' werd getransformeerd, was ik dus met andere dingen bezig. Waarom dat slopen trouwens zo snel en zo drastisch moest? Het gaf me toen al het gevoel alsof er een schandvlek moest worden weggeveegd, terwijl de mijnen het land toch vele jaren warm hadden gehouden.

Af en toe gebeurde er in het zuiden iets wat me weer bij de les haalde, zoals het moment waarop sommige ex-koempels met silicose eindelijk financiële genoegdoening kregen en mijn vader er daar tot zijn vreugde één van was.

Een ander moment dat tot mijn verbeelding sprak, was toen in 1976 de groep Carboon zijn eerste langspeelplaat met mijnwerkersliederen in Limburgs dialect uitbracht, 'Witste nog koempel?', (Weet je nog, koppel?) en een tweede in 1979, 'D'r letste koempel' (De laatste mijnwerker). De groep ontleende zijn naam aan het Carboon,